

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГУРКОВА ТЕТЯНА ПАВЛІВНА

УДК 378.046-021.68:[37.091.12.011.3-051:373.3]:37.091.3

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДІАЛОГОВИХ ФОРМ НАВЧАННЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Запоріжжя – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Комунальному закладі «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
НІКУЛОЧКІНА Олена Василівна,
Комунальний заклад «Запорізький обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради,
завідувач кафедри початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КОВАЛЬ Людмила Вікторівна,
Бердянський державний педагогічний університет,
декан факультету психолого-педагогічної освіти
та мистецтв;

кандидат педагогічних наук, доцент
ВОДОЛАЗСЬКА Тетяна Володимирівна,
Полтавський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського,
доцент кафедри менеджменту.

Захист відбудеться «24» вересня 2021 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.09 у Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України за адресою: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66.

Автореферат розісланий «20» серпня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Безкоровайна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах модернізації освітньої системи України відповідно до євростандартів, розширення різноманітних зв'язків між державами й людьми важливу роль відіграє налагодження взаємодії на основі діалогу та порозуміння в полікультурному суспільстві. Особливо це стосується вчителів початкових класів, які мають забезпечити формування компетентної особистості, здатної до безпосереднього й опосередкованого міжкультурного спілкування. Це висуває нові вимоги до підготовки в закладах вищої освіти, створення умов для формування в майбутніх вчителів початкових класів цілеспрямованості, компетентності, усвідомленості важливості вмінь вести конструктивний діалог, керувати емоціями, здатності логічно обґрунтовувати власну позицію, співпрацювати в команді й обізнаності у створенні сприятливих умов для застосування діалогових форм навчання. Парадигма модернізації цього процесу ґрунтується на Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепції «Нова українська школа» (2018), Державному стандарті початкової освіти (2018), Професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020), Постанові КМУ «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21.08.2019 № 800.

Система вищої освіти не спроможна швидко відреагувати на зміни нормативної бази, адже освітній процес підготовки розтягнутий у часі. З огляду на це оперативно відповісти на виклики суспільства може саме післядипломна педагогічна освіта.

Необхідність дослідження окресленого питання, його актуальність і важливість зумовлені наявністю суперечностей між:

- потребою у висококваліфікованих, конкурентоспроможних учителях початкових класів нової формації, що передбачає Концепція «Нова українська школа», та неспроможністю існуючої системи освіти її забезпечити;

- вимогами суспільства до вчителів початкових класів, спроможних будувати суб'єкт-суб'єктні відносини в новому діалоговому середовищі згідно з Державним стандартом початкової освіти, та неготовністю більшості з них до виконання цих вимог;

- усвідомленням потреби в опануванні вчителями початкових класів діалогових форм навчання та недостатньою розробленістю навчально-методичного забезпечення цього процесу в системі вищої професійної й післядипломної освіти.

У сучасній педагогічній науці висвітлено окремі аспекти питання підготовки студентів, майбутніх учителів, педагогів до реалізації діалогових форм навчання: система підготовки вчителя до педагогічного спілкування (О. Бодальов, Л. Петровська та ін.); готовність майбутнього вчителя початкових класів до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії (Н. Бібік, Л. Зазуліна, О. Ліннік та ін.); формування комунікативної компетентності вчителя початкових класів (О. Максимова, G. Rickheit та ін.); комунікативно-мовленнєвий розвиток учнів (Ю. Шалівська та ін.); сутність діалогічної освіти, діалогу (С. Копилов, В. Шинкарук та ін.), навчального діалогу (Р. Вегеріф, А. Пушинська та ін.), психології внутрішнього діалогу

(Г. Кучинський та ін.), діалогу у практичній психології (Т. Флоренська та ін.); основи діалогічного підходу (Г. Дьяконов, О. Копйов та ін.); діалогові технології навчання (Н. Гойдош, Ю. Підборський, О. Тамаркіна та ін.).

Дослідники післядипломної освіти зосереджують увагу на готовності вчителів початкових класів до реалізації ігрових методів навчання засобами LEGO (О. Рома та ін.); моделюванні освітнього середовища (Т. Водолазська та ін.); застосуванні інтерактивних технологій (Н. Гордуз, В. Ягоднікова та ін.) тощо.

Проте, питання підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання є невирішеним, що зумовило вибір теми дослідження: *«Підготовка вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах комплексної теми кафедри початкової освіти Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради «Розвиток компетентностей суб'єктів освітнього процесу у системі неперервної освіти» (ДР № 0113U007511), одним з виконавців якої є здобувачка.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (протокол № 1 від 19.01.2016).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективну підготовку вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання.

Відповідно до зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

1) визначити теоретичні основи та сутність готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання в системі післядипломної педагогічної освіти; розкрити й охарактеризувати її зміст та структуру;

2) проаналізувати зарубіжний та український досвід підготовки вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання; виявити її особливості;

3) розробити організаційно-педагогічні умови та науково обґрунтувати структурно-функціональну модель підготовки вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання;

4) експериментально перевірити ефективність визначених організаційно-педагогічних умов та розробленого науково-методичного забезпечення підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання.

Об'єкт дослідження – процес післядипломної освіти вчителів початкових класів.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогічних форм навчання.

В основу дослідження покладено *припущення* про те, що ефективна підготовка вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових

форм навчання залежить від упровадження таких організаційно-педагогічних умов: 1) формування мотивації вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання; 2) збагачення змісту післядипломної педагогічної освіти діалоговими формами навчання; 3) здійснення науково-методичного супроводу реалізації діалогових форм навчання.

Методи дослідження. Для досягнення мети, розв'язання визначених завдань використано комплекс сучасних загальнонаукових і спеціальних методів:

– *теоретичних*: аналіз (порівняльний) – для з'ясування сутності підготовки й готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання, обґрунтування змісту й структури готовності; пошуку, узагальнення та зіставлення різних думок щодо досліджуваного питання; удосконалення понятійно-термінологічної бази, конкретизації дефініцій і сутності понять; моделювання – для обґрунтування структурно-функціональної моделі та умов її ефективної реалізації;

– *емпіричних*: стандартизовані діагностичні методики, адаптовані відповідно до завдань дослідження; методи збирання емпіричного матеріалу (опитування, анкетування, тестування); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) – для перевірки ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов формування готовності до реалізації діалогових форм навчання;

– *математичної статистики*: первинна обробка даних (методи описової статистики) – розрахунок описових статистичних показників і перевірка статистичних гіпотез непараметричними методами математичної статистики (критерії Манна-Вітні та Вілкоксона) – для опрацювання та оцінювання отриманих експериментальних даних дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше науково обґрунтовано, розроблено й апробовано* структурно-функціональну модель та організаційно-педагогічні умови, що забезпечують успішність підготовки вчителів до реалізації діалогових форм навчання, а саме: 1) формування мотивації вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання, що передбачає подолання стереотипів щодо неефективності їх застосування; 2) збагачення змісту післядипломної педагогічної освіти, що ґрунтується на впровадженні діалогових форм навчання в курсовий та міжкурсовий періоди; 3) здійснення науково-методичного супроводу реалізації діалогових форм навчання;

– *уточнено* понятійно-категоріальний апарат професійної педагогіки («підготовка», «готовність», «освітнє середовище»); компоненти (мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний), критерії (ціннісно-мотиваційний, знаннєвий, вміннєвий, оцінювальний), показники та рівні розвиненості готовності вчителів початкових класів (високий, достатній, низький) до реалізації діалогових форм навчання;

– *конкретизовано* поняття «підготовка вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання» та «готовність вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання»; «діалогові форми навчання»;

– запропоновано й експериментально перевірено ефективність науково-методичного забезпечення підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання;

– набули подальшого розвитку науково-теоретичні положення щодо сутності готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання в системі післядипломної освіти.

Практичне значення одержаних результатів визначено тим, що розроблено, апробовано й упроваджено в процес післядипломної освіти вчителів початкових класів шість авторських фахових спецкурсів: «Організація освітнього простору Нової української початкової школи», «Сучасні технології навчання в Новій українській початковій школі», «Освітнє середовище Нової української початкової школи», «Упровадження організаційних форм навчання в освітній процес початкової школи», «Використання освітнього середовища Нової української початкової школи в умовах групи подовженого дня», «Діалогові технології як засіб розвитку творчого потенціалу компетентного вчителя»; тренінг «Моделювання фізичного освітнього середовища Нової української школи»; програму, практичні заходи обласної творчої групи «Реалізація організаційних форм навчання в початковій школі», майстер-класи «Ефективне освітнє середовище», «Розвиток наскрізних умінь у системі дистанційної освіти», науково-методичні семінари та вебінари, круглий стіл з проблем «Сучасний урок у початковій школі», «Розвиток наскрізних умінь у системі дистанційної освіти», заходи з науково-методичного супроводу й підтримки вчителів у професійних спільнотах.

Теоретичні положення, авторські науково-методичні напрацювання та висновки дослідження створюють основу для вдосконалення післядипломної освіти вчителів початкових класів та можуть бути використані в закладах, які готують майбутніх учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта»; на засіданнях районних (міських) методичних об'єднаннях вчителів початкових класів; під час планування роботи творчих груп; для підготовки методичних рекомендацій, посібників, підручників тощо.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (довідка № 112/01-10 від 25.02.2021), Комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти» (довідка № 285/01-12 від 18.03.2021), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 223/02-13 від 05.05.2021), Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 317/1 від 13.05.2021).

Особистий внесок здобувача. Основні положення й висновки, викладені в дисертації, належать здобувачі особисто та відображені в публікаціях. У працях, написаних у співавторстві, авторці належать: методичні рекомендації щодо створення сучасного освітнього середовища в Новій українській школі [1], опис особливостей організації освітнього середовища, що сприяє вільному розвитку творчої особистості та надання рекомендацій щодо створення сприятливого середовища в закладі освіти [18], вступи до опису кожної з дев'яти сучасних

технологій інтегрованого навчання та методичний супровід щодо оформлення авторських напрацювань учителів початкових класів [22].

Апробація результатів дослідження. Основні питання та результати дослідження обговорювалися на практичних і наукових конференціях:

– *міжнародних*: «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (м. Запоріжжя, 2018, 2019, 2020, 2021 pp.); «Scientific achievements of modern society» (м. Ліверпуль, 2020 p.); «Science, society, education: topical issues and development prospects» (м. Харків, 2020 p.); «Dynamics of the development of world science» (м. Ванкувер, 2020 p.); «Topical issues of the development of modern science» (м. Софія, 2020 p.); «Perspectives of world science and education» (м. Осака, 2020 p.);

– *всеукраїнській з міжнародною участю*: «Навчання через гру в освітньому просторі України: досвід, виклики, ідеї та рішення» (м. Запоріжжя, 2021 p.);

– *всеукраїнських*: «Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології» (м. Київ, 2018 p.); «Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи» (м. Ніжин, 2019 p.); «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми й перспективи розвитку» (м. Одеса, 2020 p.).

Публікації. Основний зміст та результати дослідження висвітлено у 25 публікаціях, із яких: 1 – стаття в колективній монографії, 5 – статті в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, що реферуються міжнародними наукометричними базами, 1 – стаття в зарубіжному науковому виданні, що реферується наукометричними базами, 13 – матеріали конференцій, 5 – навчально-методичні видання.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 15 додатків. Загальний обсяг роботи становить 455 сторінок, з них основного тексту – 190 сторінок. Дисертація містить 8 таблиць і 19 рисунків. Список використаних джерел включає 429 найменувань, з них 24 – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено його мету та завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано інформацію про апробацію та публікації; вказано структуру дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання в системі післядипломної освіти» – проаналізовано наукові основи розуміння сутності основних понять з теми дослідження; визначено й обґрунтовано структуру готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання; розглянуто зарубіжний та вітчизняний досвід їх упровадження в системі післядипломної освіти.

Результати здійсненого теоретичного аналізу показали, що питання підготовки й готовності людини до виконання певного виду діяльності було в полі зору науковців і практиків у різні історичні періоди. У сучасній педагогічній науці

висвітлено відповідний світовий досвід (О. Кучай, Н. Мукан та ін.), вимоги до особистості вчителя, структуру професійно-педагогічної діяльності (О. Асмолов, О. Гура, Т. Зубенко, К. Неелялькова та ін.), концептуальні ідеї неперервної професійної освіти (Є. Барбіна, Н. Ничкало та ін.), зокрема й учителів початкових класів (В. Берека, О. Варецька, Л. Лук'янова, О. Нікулочкіна, С. Сисоєва та ін.); теорії та методики початкового навчання (М. Вашуленко, С. Гончаренко, С. Скворцова та ін.), теорії системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів (В. Бондар, Н. Кічук, Л. Пуховська, О. Савченко, Л. Хомич та ін.).

У роботі розкрито й охарактеризовано види готовності (професійна, теоретична, практична, психологічна, комунікативна та ін.), основні змістові лінії її сутності як результату, якості «соціально-педагогічної діяльності та процесу підготовки до професійно-педагогічної діяльності вчителя» (О. Бодальов, О. Івлієва та ін.). Цей феномен розглядають як сукупність знань, умінь, навичок (Л. Григоренко та ін.), різноманітні стани (Д. Мехіладзе, А. Реан, В. Сластьонін та ін.), особистісне утворення (І. Зязюн, Г. Троцько та ін.), прояв граней, якостей, властивостей особистості (С. Максименко, О. Пехота та ін.), рівень розвитку (М. Ярмаченко та ін.), установку на виконання певних дій (В. Зінченко, Б. Мещерякова та ін.) тощо. З огляду на специфіку діяльності в контексті теми дослідження сформульовано поняття *«діалогові форми навчання»* як інтерактивної форми особистісно орієнтованого навчання, яка ґрунтується на проблематизації пізнавальної діяльності здобувачів освіти в умовах взаєморозуміння, рівності сторін, взаємопроникнення у світ почуттів і думок партнерів; спонукає до активного самовираження й творчої взаємодії в освітньому процесі. Це дало підстави розглядати сутність готовності вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання як *особистісне інтегративне утворення, що містить мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний компоненти та яке забезпечує оновлення й розширення спектра діяльнісних знань щодо діалогових форм, вмотивованість їхнього застосування, суб'єкт-суб'єктну комунікацію, саморозвиток особистості та високий рівень якості педагогічної праці*. Зважаючи на теоретичне підґрунтя виокремленої компонентної структури готовності (Т. Бельчева, М. Марко, І. Олійник, З. Хитра та ін.) й особистий досвід, визначено та схарактеризовано її зміст, який поєднує мотиваційний (передбачає досягнення успіху під час реалізації діалогових форм навчання й усвідомлену потребу в їхній реалізації), когнітивний (містить комплекс знань про діалогові форми навчання; форми та методи впливу під час їх реалізації), операційний (має прояв у володінні технікою організації й проведення діалогових форм навчання; здатності до інноваційності під час їх упровадження та творчій активності у використанні) і рефлексивний (виявляється в здійсненні самооцінки готовності до реалізації діалогових форм навчання та педагогічної рефлексії) компоненти.

Наведені в роботі результати вивчення зарубіжного та українського досвіду підготовки вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти до реалізації діалогових форм навчання надали можливість стверджувати про таке.

По-перше, у країнах зарубіжжя по-різному приділяють увагу діалоговим формам навчання: від застосування діалогізації (Велика Британія, Канада, Китай,

Фінляндія, Німеччина, США, Франція, Росія, Казахстан), часткового впровадження діалогових форм навчання (Нідерланди, Греція, Іспанія, Австралія) до ситуативного навчання на основі діалогу під час дослідницької, проєктної та тренінгової діяльності (Королівство Данія, Ірландія, Кіпр, Мальта, Польща, Португалія, Румунія). По-друге, результати аналізу змісту освітніх програм підготовки вчителів початкових класів, розроблених та впроваджених у восьми закладах післядипломної освіти України засвідчили спільність інваріантної частини, специфіку, відмінності відповідно до регіональних програм, запитів учителів і недостатню увагу до діалогових форм навчання. Це зумовлює необхідність коригування тематики занять курсового періоду, урізноманітнення форм, методів міжкурсного періоду, самоосвітньої діяльності. По-третє, спільними для зарубіжних країн та України виявилися основні форми навчання діалогу – очна (семінари, тренінги, майстер-класи, інтерактивні лекції, вебінари, проєкти) і дистанційна (навчальні курси, вебінари, педагогічні майстерні, конкурси), активні методи навчання (тренінги, рольові ігри, розв'язання педагогічних завдань, обговорення відеофрагментів, драматизація, проєкти, круглі столи, дискусії, конференції, методичні семінари тощо), організаційні форми (групова й індивідуальна).

У **другому розділі** – *«Організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання в системі післядипломної освіти»* – розроблено й схарактеризовано структурно-функціональну модель підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання; науково обґрунтовано організаційно-педагогічні умови й науково-методичне забезпечення розвитку зазначеної готовності.

Базуючись на положеннях моделювання педагогічного процесу як системної та цілеспрямованої взаємодії його учасників, розроблено й презентовано авторську структурно-функціональну модель підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання. Ця модель враховує специфіку післядипломної освіти, має основні ознаки системності, такі як: наступність, цілісність педагогічного процесу, свідомий вибір кожним учителем власної діяльності, послідовність заглиблення в процес, доступність для кожного учасника завдяки застосуванню індивідуального та диференційованого підходів, розширення, науковість і доказовість, удосконалення готовності вчителів у діяльності, яка забезпечується взаємодією викладачів та слухачів курсів підвищення кваліфікації, діалозі незалежно від форми навчання, містить взаємопов'язані блоки (цільовий, методологічний, змістово-технологічний і результативно-рефлексивний) і передбачає безперервну підготовку в курсовий та міжкурсний періоди (рис. 1).

Цільовий блок містить мету, зумовлену соціальним замовленням, і ґрунтується на нормативно-методичній базі підготовки вчителів початкових класів у закладах післядипломної освіти та вимогах до професійної кваліфікації зазначеного профілю, що спрямовують освітній процес.

Методологічний блок моделі окреслює основні методологічні підходи (системний, акмеологічний, андрагогічний, інноваційний, компетентнісний, контекстний, діяльнісний, рефлексивний) та принципи (загальнонаукові, андрагогічні, спеціальні), на яких базується освітній процес.

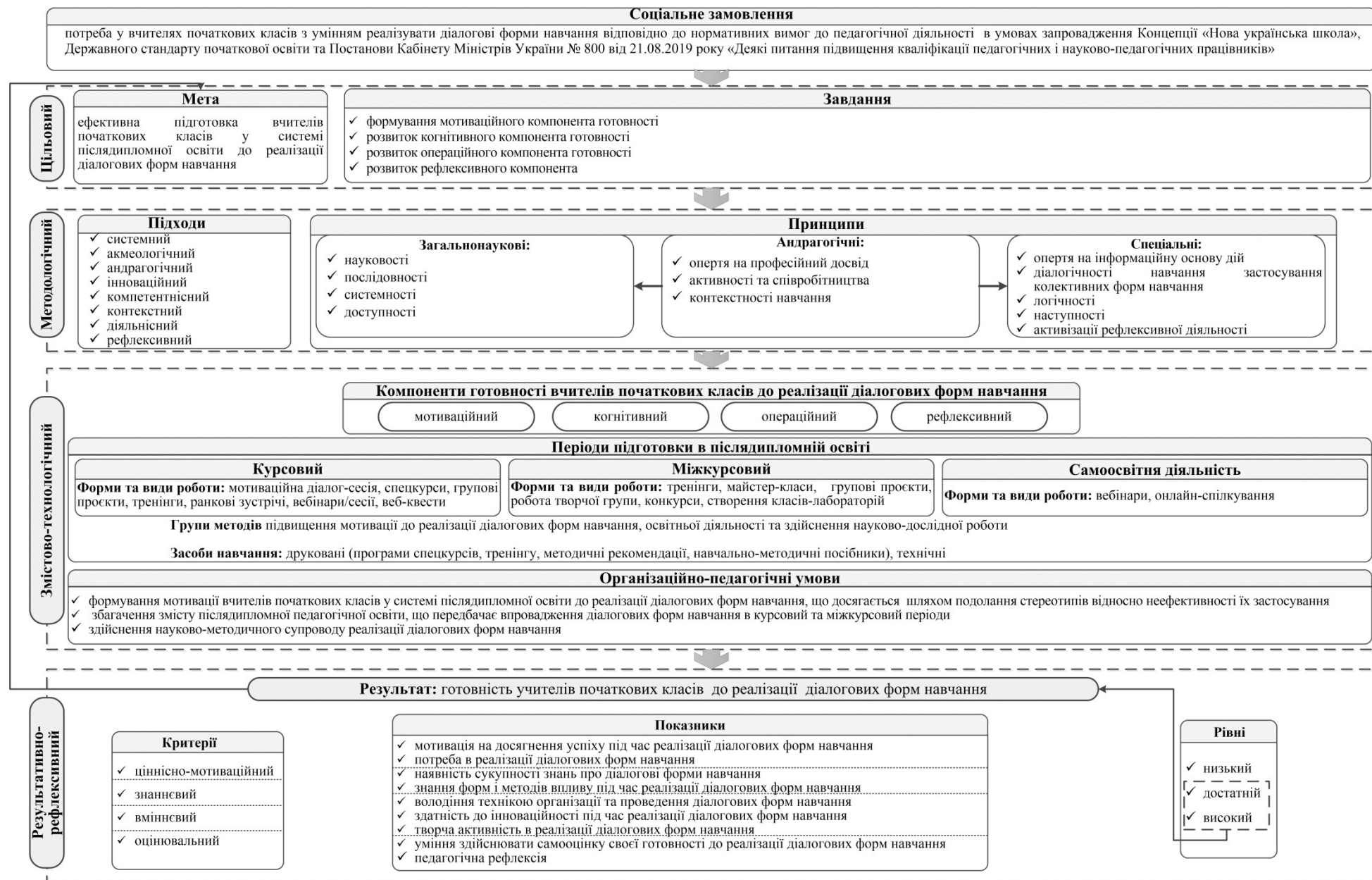

Рис. 1. Структурно-функціональна модель підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання

Змістово-технологічний блок презентує компоненти готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання (мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний), періоди підготовки (курсний, міжкурсний, самоосвіта), визначені та впроваджені організаційно-педагогічні умови, групи методів підвищення мотивації до реалізації діалогових форм навчання, освітньої діяльності й здійснення науково-дослідної діяльності; форми та види роботи в курсовий (мотиваційна діалог-сесія, спецкурси, групові проєкти, тренінги, ранкові зустрічі, вебінари/сесії, веб-квести), міжкурсний (тренінги, майстер-класи, групові проєкти, творчі групи, конкурси, створення класів-лабораторій) періоди, у самоосвітній діяльності (вебінари, групові консультації, онлайн-спілкування) та засоби навчання (програми спецкурсів, тренінгів, методичні рекомендації тощо).

Результативно-рефлексивний блок поєднує критерії, показники, рівні розвитку готовності та її результат – готовність учителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання.

Якість функціонування моделі та досягнення зазначеного результату забезпечують послідовно розкриті *організаційно-педагогічні умови*. *Перша* – спрямована на формування мотивації вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання, яка забезпечується впровадженням комплексу заходів, серед яких: 1) «Ранкові зустрічі», в активностях яких відбувається налаштування на конструктивний діалог, забезпечуються позитив від спілкування, обмін думками, соціалізація, формування вміння вести діалоги, співпрацювати в команді тощо; 2) «Дискусійна сітка Алверманна» («Павутинка дискусії»), за якої обґрунтований вибір позитивних/негативних доказів на бінарне питання сприяє розвитку навичок участі в дискусіях (слухати й чути, переконувати, сприймати, критикувати, доводити тощо); «Діалог-знайомство», орієнтований на розвиток навичок здобуття інформації, аналізу й узагальнення в конструктивному діалозі (складання реплік у форматі запитань/відповідей, стверджень/заперечень); 3) мотивувальний журналістський квест «Плюси-мінуси веб-квесту як діалогової форми навчання», що має на меті розвиток комунікативних якостей, навичок приймання важливих, адекватних рішень у діалозі, психологічного зближення; 4) кейс-технологія, спрямована на формування інтересу й позитивної мотивації до освітнього процесу, розвиток умінь аналізувати, дискутувати, моделювати кейси (педагогічні ситуації) із самостійним знаходженням відповіді з урахуванням думки кожного; 5) ігрові технології та тренінги (у курсовому й міжкурсному періодах), що сприяють активізації комунікативного потенціалу, мислення та поведінки, мотивують до діяльності, взаємодії, партнерства, прийняття спільного рішення й відповідальності, розвивають уміння спілкуватися, виконувати ролі, вирішувати ситуації, надавати підтримку; 6) проєкти (в очному, дистанційному форматі) на основі дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів, що розвивають уміння вільного спілкування, здійснення правильного вибору, дають змогу усвідомити цінність внеску кожного в результаті команди; 7) прес-конференції, круглі столи тощо, що навчають здійснення комплексного аналізу виникнення проблем, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, стимулюють до пошуку ефективних рішень у процесі діалогу.

Обґрунтовано, що, відповідно до *другої умови*, зміст післядипломної педагогічної освіти має бути збагачено діалоговими формами навчання, що забезпечить формування у вчителів когнітивної складової. Цей процес здійснювався поетапно під час таких заходів, як: 1) інтерактивні лекції, авторський спецкурс «Діалогові технології як засіб розвитку творчого потенціалу компетентного вчителя», зміст якого передбачав мотивування вчителів на здобуття знань щодо актуальних технологій професійного розвитку; опанування ними в активних методах навчання; формування вмінь презентування й самопрезентування, комунікативних та організаторських здібностей із залучення до діалогу, створення сприятливих умов, змістового наповнення освітнього процесу інтерактивними, діалоговими технологіями відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, індивідуальних потреб учителів; 2) спецкурс «Упровадження організаційних форм навчання в освітній процес початкової школи», призначений для оновлення знань учителів стосовно організаційних форм навчання; мотивування до їх упровадження в практику й удосконалення в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду; розвиток готовності до змін, гнучкості, набуття практичних навичок проєктної діяльності, дидактичного моделювання, конструювання освітнього простору й застосування варіативних організаційних форм навчання в контексті вимог Нової української школи; 3) науково-практична діалог-сесія «Діалог в освіті: порозуміння, співпраця, зміни», що дає змогу поглибити рівень знань про діалог; відпрацювати ключові навички підготовки й ведення діалогу, управління конфліктом, плідного спілкування, надати рекомендації вчителям щодо впровадження діалогових форм у навчання; 4) робота обласної творчої групи з теми «Реалізація організаційних форм навчання в початковій школі», спрямована на мотивування вчителів на поглиблення знань стосовно реалізації діалогових та організаційних форм навчання з урахуванням вітчизняного й зарубіжного досвіду, опанування та відпрацювання вмінь, введення в освітній процес найкращих зразків (складання портфоліо, добір матеріалу для розроблення проєктів, моделювання організаційних та діалогових форм навчання, підготовка методичних рекомендацій, обмін досвідом тощо); 5) майстер-класи «Діалогові форми – активне навчання», «Інтерактивні форми навчання» для ознайомлення з досвідом і вправлення в навичках діалогових форм навчання. Зазначене забезпечує ефективність формування мотиваційного, когнітивного, операційного й рефлексивного компонентів.

Виконання *третьої умови* передбачає здійснення науково-методичного супроводу реалізації діалогових форм навчання шляхом цілеспрямованої підтримки вчителів під час упровадження зазначених форм навчання, його проєктування та моделювання. Цей процес забезпечується: 1) зануренням педагогів у світ Нової української школи у створених закладом післядипломної освіти кімнатах-лабораторіях, проведенням стратегії «Фішбоун» під час організаційного заняття з проблеми «Навіщо створювати осередки в класі?» для розвитку вмінь аналізувати причини й наслідки створення центрів/осередків; 2) упровадженням педагогіки співпраці під час проведення «Щоденних 3» та «Щоденних 5» для переконання вчителів у використанні осередків під час проведення занять; 3) опануванням змісту спецкурсу «Освітнє середовище Нової української початкової школи», який спрямований на здобуття знань щодо сутності Концепції «Нова українська школа»,

особливостей організації та управління класом, усвідомлення викликів і завдань, що стоять перед початковою школою, мотивування на оволодіння новими ролями; відпрацювання навичок і збагачення практичного досвіду планування й дизайну сприятливого освітнього середовища, створення методичних кейсів засобів навчання за осередками, добору організаційних та діалогових форм навчання, розроблення методик визначення спільних цінностей класу, проектування й моделювання; 4) участю у стратегіях «Джигсоу 1» та «Джигсоу 2», які призначені для розвитку вмінь складання пазлів, мозаїки з досліджуваного діалогічного матеріалу, фактів упровадження досвіду в НУШ та його опрацювання; 5) участю в тренінгу «Моделювання фізичного освітнього середовища Нової української початкової школи», за результатами якої відбувається розвиток уміння організовувати педагогічну діяльність на компетентнісних засадах; використовувати дизайнерські здібності у створенні сприятливого освітнього середовища; аналізувати освітній процес і складати індивідуальні траєкторії розвитку особистості, громадянина, інноватора; проектувати, моделювати освітнє середовище (парна та індивідуальна форми роботи, ділова гра, проблемні питання та ситуації, презентації власного досвіду, метод мозкового штурму, тренінгові вправи, творчі вправи тощо). Навчально-методичний супровід спрямовано на підготовку до участі в конкурсах як вчителів («Учитель року»), так і учнів («Оратор») та створення банку авторських напрацювань з метою обміну перспективним педагогічним досвідом тощо.

Таким чином, упровадження розробленої структурно-функціональної моделі й організаційно-педагогічних умов забезпечить зміну традиційних професійних уявлень, мислення та поведінки, ефективну підготовку вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання в системі післядипломної освіти.

У **третьому розділі** – *«Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти»* – розкрито особливості організації, хід експериментального дослідження з перевірки ефективності упроваджених заходів та подано їх результати.

Педагогічному експерименту передувало *пілотне дослідження*, що дало змогу вивчити сучасний стан розвиненості готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання та підтвердити актуальність досліджуваного питання, створити алгоритм перетворення результатів діагностування в оцінки компонентів і оцінку готовності, розробити дієвий діагностичний інструментарій, сформулювати ЕГ і КГ. Обрано дві експериментальні групи кількістю 28 і 27 осіб (поєднані в одну ЕГ) та дві контрольні групи кількістю 27 і 28 вчителів (поєднані в одну КГ). У цілому в ЕГ та КГ по 55 респондентів.

Дослідно-експериментальну роботу проведено відповідно до теоретичних основ (А. Анохін, В. Глотов, В. Павельєв, І. Підласий, О. Пшенична, А. Черкашин та ін.) упродовж 2017–2021 рр. у три етапи (констатувальний, формувальний, контрольний) на базі чотирьох закладів післядипломної освіти різних регіонів України: Комунального закладу «Запорізький інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, Комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти», Волинського інституту післядипломної педагогічної

освіти, Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, – що дало можливість охопити експериментальними заходами 427 учителів початкових класів регіонів України.

Завданням *констатувального етапу* було встановлення первинного рівня готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання. Для кожного з компонентів використано комплекс діагностичних методик, а саме: методики Є. Ільїна «Мотиви вибору діяльності педагога» для самооцінювання мотивів особистої педагогічної діяльності, Л. Бережної «Діагностика рівня саморозвитку і професійно-педагогічної діяльності» (мотиваційний) для визначення рівня прагнення до саморозвитку, здійснення самооцінки якостей, що сприяють самовдосконаленню та самореалізації в професійній діяльності; авторські тести, спеціальні завдання, виконання яких оцінювали експерти за розробленою системою критеріїв оцінювання для діагностування рівня розвитку когнітивного компонента; методики «Ваш творчий потенціал» для оцінювання творчих якостей особистості, «Самооцінка сформованості інноваційної культури педагога» для діагностування здатності до інноваційності (операційний); методики «Діагностика сформованості педагогічної рефлексії» (для діагностування рефлексивних умінь), «Шкала самоефективності» (для діагностування здатності до самоаналізу діяльності).

Аналіз кількісних та якісних показників, отриманих за результатами цього етапу педагогічного експерименту, дав змогу констатувати однорідність рівнів розвиненості готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання ЕГ і КГ (на низькому та достатньому рівні).

Формувальний етап педагогічного експерименту відбувався завдяки збагаченню курсової підготовки розробленими заходами в два підетапи. Перший підетап передбачав розвиток мотиваційного та когнітивного компонентів, збагачення знань про діалогові форми навчання і їхню значущість шляхом упровадження семінарів-лекцій «Мотивація до діалогу», «Комунікативні навички вчителя початкових класів» (4 год) та спецкурсів «Діалогові технології як засіб розвитку творчого потенціалу компетентного вчителя» (24 год), «Організація освітнього простору Нової української початкової школи» (4 год), «Сучасні технології навчання в Новій українській початковій школі» (4 год), «Освітнє середовище Нової української початкової школи» (24 год), «Упровадження організаційних форм навчання в освітній процес початкової школи» (8 год). На другому підетапі увагу зосереджено на розвитку вмінь реалізовувати діалогові форми навчання (операційний і рефлексивний компоненти). Він передбачав проведення практичних занять із проєктування й моделювання сприятливого освітнього середовища, виконання творчих робіт у групах та індивідуально, обговорення результатів, дискусії, обмін досвідом і здійснення науково-методичного супроводу (навчально-методичні матеріали щодо авторських спецкурсів), самоаналіз та саморефлексію.

Міжкурсовий період забезпечувався проведенням майстер-класів «Ефективне освітнє середовище», «Розвиток наскрізних умінь у системі дистанційної освіти», тренінгу «Моделювання фізичного освітнього середовища Нової української початкової школи» (8 год), вебінару «Створення сприятливого освітнього

середовища Нової української початкової школи» (4 год); методичними рекомендаціями «Створення сучасного освітнього середовища як фактор ефективної організації освітнього процесу в Новій українській школі»; роботою обласної творчої групи «Реалізації організаційних форм навчання в початковій школі» (32 год), а також науково-методичним супроводом під час онлайн-зустрічей, відеоконференцій, діалогових дискусій у Zoom, Jitsi Meet, Viber.

Контрольний етап педагогічного експерименту передбачав вторинне діагностування, узагальнення та аналіз його результатів. Обчислені показники критерію Манна-Вітні підтвердили достовірність розбіжностей між результатами експериментальної та контрольної груп після впровадження формувальних заходів, а емпіричні значення критерію Вілкоксона засвідчили наявність значущих відмінностей між результатами представників ЕГ на етапах експерименту й відсутність розбіжностей у КГ (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння зведених результатів ЕГ та КГ
на етапах педагогічного експерименту

Компонент	Група	Середнє значення	Критерій Манна-Вітні		Критерій Вілкоксона	
			U	гіпотеза	W	гіпотеза
Мотиваційний	ЕГ	71,6	600,0	H ₁	6,45	H ₁
	КГ	58,8			1,67	H ₀
Когнітивний	ЕГ	72,9	437,0	H ₁	6,39	H ₁
	КГ	57,8			1,67	H ₀
Операційний	ЕГ	71,8	494,5	H ₁	6,39	H ₁
	КГ	58,9			1,67	H ₀
Рефлексивний	ЕГ	74,2	490,0	H ₁	6,45	H ₁
	КГ	60,3			1,09	H ₀
Готовність у цілому	ЕГ	72,5	303,0	H ₁	6,45	H ₁
	КГ	59,1			1,67	H ₀

Таким чином, результати експериментальної перевірки визначених теоретично та впроваджених практично організаційно-педагогічних умов підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання дають підстави стверджувати про їх ефективність.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне й експериментальне дослідження організаційно-педагогічних умов, що забезпечують успішну підготовку вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання. Одержані результати підтвердили правомірність висунутої гіпотези, а реалізовані мета й завдання надали можливість сформулювати загальні висновки.

1. Здійснений аналіз теоретичних основ та розкриття сутності готовності вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання надали підстави визначити зазначений феномен як особистісне інтегративне

утворення, що містить мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний компоненти та яке забезпечує оновлення й розширення спектра діяльнісних знань щодо діалогових форм, вмотивованість їхнього застосування, суб'єкт-суб'єкту комунікацію, саморозвиток особистості та високий рівень якості педагогічної праці. Розкрито й схарактеризовано зміст та структуру готовності вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання в сучасній освітній практиці, якій властиво поєднання чотирьох компонентів: 1) мотиваційного, що демонструє прагнення досягти успіху під час реалізації діалогових форм навчання; потребу в реалізації діалогових форм навчання; 2) когнітивного, який передбачає наявність сукупності знань про діалогові форми навчання, форми й методи впливу під час реалізації діалогових форм навчання; 3) операційного, що забезпечується володінням технікою організації та проведення діалогових форм навчання, здатністю до інноваційності під час реалізації діалогових форм навчання, творчою активністю в реалізації діалогових форм навчання; 4) рефлексивного, який розкриває вміння здійснювати самооцінку готовності до реалізації діалогових форм навчання та педагогічну рефлексію. Визначено критерії (кількісні і якісні характеристики, за якими проведено оцінювання відповідних показників), показники та рівні (низький, достатній, високий) розвитку зазначеної готовності як ступінь її прояву.

2. Здійснений аналіз зарубіжного та українського досвіду підготовки вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання та виявлені її особливості засвідчили, з одного боку, актуальність досліджуваного питання та впровадження зазначених форм у закордонних закладах післядипломної освіти, з іншого – їх ситуативний характер, традиційність та усталеність. Узагальнений результат показав, що спільними серед діалогових форм є тренінги, проекти, дискусії тощо; успішність цього процесу забезпечується упровадженням організаційно-педагогічних умов.

3. Розроблено, обґрунтовано та апробовано організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів до реалізації діалогових форм навчання, а саме: 1) формування мотивації вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання; 2) збагачення змісту післядипломної педагогічної освіти діалоговими формами навчання; 3) здійснення науково-методичного супроводу реалізації діалогових форм навчання.

Кожну з умов підкріплено комплексом форм та методів навчання, а науково-методичний супровід у міжкурсовому періоді допомагає вибудувати індивідуальну траєкторію розвитку відповідно до власних запитів вчителів початкових класів. Визначені організаційно-педагогічні умови забезпечили якість реалізації вказаної моделі.

Структурно-функціональна модель містить взаємопов'язані блоки (цільовий, методологічний, змістово-технологічний і результативно-рефлексивний), що відбивають мету, завдання професійної підготовки, методологічні підходи й принципи, форми й види роботи в курсовий, міжкурсний періоди, самоосвітній діяльності, критерії показники та рівні готовності.

4. Проведений статистичний аналіз отриманих даних педагогічного експерименту засвідчив наявність статистично значущої різниці в показниках розвиненості готовності до реалізації діалогових форм між вчителями ЕГ і КГ після

впровадження педагогічних заходів у системі післядипломної освіти. Значення критерію Манна-Вітні при порівнянні оцінок готовності представників двох груп $U = 303$ відповідає рівню значущості $\alpha \leq 0,05$. Зіставлення результатів контрольної та експериментальної груп на етапах експерименту за допомогою критерію Вілкоксона засвідчило значущий рівень ($\alpha \leq 0,05$) розбіжності в ЕГ ($W = 6,45$) і відсутність її в КГ ($W = 1,67$, $\alpha > 0,05$).

Теоретично обґрунтовані й експериментально перевірені організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів у післядипломній освіті до реалізації діалогових форм навчання впроваджено в освітню практику на основі розробленого науково-методичного забезпечення: авторських фахових спецкурсів, тренінгу, роботи творчої групи, майстер-класів, науково-методичних семінарів та вебінарів, онлайн-спілкувань, індивідуальних і групових консультацій у професійних спільнотах учителів початкових класів; проведення круглого столу, продовження розбудови фізичного освітнього середовища Нової української школи.

Таким чином, вирішення завдань дисертації забезпечило досягнення поставленої мети – теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективну підготовку вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання. Водночас проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутого питання й засвідчує необхідність його подальшого розроблення за таким перспективним напрямом, як формування готовності майбутніх учителів до впровадження діалогових форм навчання в закладах освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Стаття в монографії

1. Гуркова Т. П. Створення сучасного освітнього середовища як фактор ефективної організації освітнього процесу в Новій українській школі. *Упровадження концепції Нової української початкової школи в Запорізькій області: перші кроки* : колективна монографія / відп. ред. Т. Є. Гура. Запоріжжя : ФОП К. С. Советнікова, 2019. С. 129–147.

Статті в наукових фахових виданнях України, що реферуються міжнародними наукометричними базами

2. Гуркова Т. П. Дефініції понять «освітній простір», «середовище», «освітнє середовище». *Молодь і ринок* : науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2019. № 4 (171). С. 114–118. *Index Copernicus*.

3. Гуркова Т. П. Дефініція поняття «готовність» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2020. № 9 (103). С. 317–329. *Index Copernicus*.

4. Гуркова Т. П. Змістова складова створення сучасного освітнього середовища

в НУШ. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2020. Вип. 4. С. 17–25. *Index Copernicus*.

5. Гуркова Т. П. Структурно-функціональна модель підготовки вчителів початкової школи до впровадження діалогових форм навчання. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2020 № 3 (36). Ч. II. С. 29–36. *Index Copernicus*.

6. Гуркова Т. П. Показники, рівні і критерії підготовки вчителів початкової школи до реалізації діалогових форм навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2021. Вип. 75. С. 32–36.

*Стаття в зарубіжному науковому виданні,
що реферується наукометричними базами*

7. Гуркова Т. Сутність і зміст дефініції «організаційні форми навчання». *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2021. № 5 (41), vol. 2. С. 229–233.

Матеріали конференцій

8. Гуркова Т. П. Інтеграція освітнього процесу в початковій школі як умова забезпечення якості освіти. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 14–21 травня 2018 р.). Запоріжжя, 2018. URL: <http://surl.li/acvft>.

9. Гуркова Т. П. Сутність поняття «уміння» у науково-педагогічних дослідженнях. *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології* : зб. матеріалів III Всеукр. інтернет-конф. (Київ, 18 квітня 2018 р.) : у 2 ч. Київ, 2018. Ч. 1. С. 212–215. URL: <http://surl.li/abhix>.

10. Гуркова Т. П. Аналіз різних підходів до класифікації інформаційних умінь. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ніжин, 19 жовтня 2018 р.). Ніжин, 2018. С. 58–60. URL: <http://surl.li/acvhl>.

11. Гуркова Т. П. Роль учителя Нової української початкової школи у створенні освітнього середовища. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ніжин, 17 жовтня 2019 р.). Ніжин, 2019. С. 53–57.

12. Гуркова Т. П. Особливості організаційних форм навчання в умовах освітнього середовища. *Scientific achievements of modern society* : abstracts of IX International Scientific and Practical Conference (Liverpool, March 4–6, 2020). Liverpool, 2020. P. 428–433.

13. Гуркова Т. П. Формування готовності вчителя початкових класів до реалізації організаційних форм навчання як педагогічна проблема. *Science, society, education: topical issues and development prospects* : abstracts of IV International Scientific and Practical Conference (Kharkov, March 16–17, 2020). Kharkov, 2020. P. 253–258.

14. Гуркова Т. П. Адаптування освітніх програм закладів післядипломної педагогічної освіти до формування готовності вчителів початкової школи до впровадження організаційних форм навчання. *Dynamics of the development of world*

science : abstracts of VII International Scientific and Practical Conference (Vancouver, March 18–20, 2020). Vancouver, 2020. P. 341–358.

15. Гуркова Т. П. Обґрунтування умов формування готовності вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації організаційних форм навчання. *Topical issues of the development of modern science* : abstracts of VII International Scientific and Practical Conference (Sofia, March 11–13, 2020). Sofia, 2020. P. 171–182.

16. Гуркова Т. П. Дослідження мотивації вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації організаційних форм навчання в умовах освітнього середовища. *Perspectives of world science and education* : abstracts of VII International Scientific and Practical Conference (Osaka, March 25–27, 2020). Osaka, 2020. P. 252–264.

17. Гуркова Т. П. Формування професійної компетентності вчителя початкової школи: інтерактивні методи. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12–18.05.2020 р.). Запоріжжя, 2020. URL: <http://surl.li/acvhhq>.

18. Гуркова Т. П., Нікулочкіна О. В., Покрова С. В. Упровадження ігрових методів навчання в процес професійного розвитку вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12–18.05.2020 р.). Запоріжжя, 2020. URL: <http://surl.li/acvhhv>.

19. Гуркова Т. П. У Новій українській школі вчать дітей критично мислити. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 14 травня 2020 р.). Одеса, 2020. С. 144–146.

20. Гуркова Т. П. Педагогічний ефект гри: квест – одна із діалогових форм навчання. *Навчання через гру в освітньому просторі України: досвід, виклики, ідеї та рішення* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (Запоріжжя, 12–18.05.2020 р.). Запоріжжя, 2021. URL: <http://surl.li/acvid>.

21. Гуркова Т. П. Вебінар – сучасна форма дистанційного навчання. *Дистанційне та змішане навчання як засіб реалізації індивідуальної траєкторії професійного зростання педагога* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 15 квітня 2021 р.). Запоріжжя, 2021. URL: <http://surl.li/acvik>.

Навчально-методичні видання

22. Гуркова Т. П., Нікулочкіна О. В. Нова українська школа. Технології інтегрованого навчання молодших школярів : навч.-метод. посібник. 2-ге вид., без змін. Запоріжжя : ФОП К. С. Советнікова, 2018. 68 с.

23. Гуркова Т. П. Організація роботи класу під час планування освітнього середовища в умовах Нової української школи. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції Нової української школи у 2019/2020 навчальному році* : метод. рекомендації : у 3 ч. / відп. ред. О. Варецька; упор. Т. Верозубова. Запоріжжя : СТАТУС, 2019. Ч. II: Навчально-методичне забезпечення загальної середньої освіти. С. 10–16. URL: <http://surl.li/acvip>.

24. Гуркова Т. П. Нова українська школа. Упровадження методу шести капелюхів мислення де Боно в освітній процес початкової школи : авторські розробки вчителів початкової школи Запорізької області. Запоріжжя : ФОП К. С. Советнікова, 2019. 68 с.

25. Гуркова Т. П. Застосування ротаційної моделі Daily 3. Нова українська школа. Застосування ротаційної моделі Daily 3 : авторські розробки вчителів початкової школи Запорізької області. Запоріжжя : ФОП К. С. Советнікова, 2019. 68 с.

АНОТАЦІЯ

Гуркова Т. П. Підготовка вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021.

У дисертації розглянуто питання підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання. Розкрито й охарактеризовано зміст та сутність готовності до зазначеної діяльності. Розроблено, обґрунтовано комплекс організаційно-педагогічних умов: 1) формування мотивації вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання; 2) збагачення змісту післядипломної педагогічної освіти діалоговими формами навчання; 3) здійснення науково-методичного супроводу реалізації діалогових форм навчання.

Визначені умови впроваджено в процес післядипломної освіти на основі спецкурсу «Діалогові технології як засіб розвитку творчого потенціалу компетентного вчителя початкових класів»; тренінгу «Моделювання фізичного освітнього середовища Нової української школи»; роботи обласної творчої групи та інших методичних заходів. Обґрунтовано та побудовано структурно-функціональну модель підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до реалізації діалогових форм навчання.

Ключові слова: діалогові форми навчання, підготовка вчителів початкових класів, готовність вчителів до реалізації діалогових форм навчання, структурно-функціональна модель, післядипломна педагогічна освіта, організаційно-педагогічні умови.

АНОТАЦИЯ

Гуркова Т. П. Подготовка учителей начальных классов в системе последипломного образования к реализации диалоговых форм обучения. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Запорожский национальный университет, Запорожье, 2021.

В диссертации исследован вопрос подготовки учителей начальных классов в системе последиplomного образования к реализации диалоговых форм обучения. Раскрыты и охарактеризованы сущность, содержание и структура готовности учителей к данной деятельности.

Раскрыты теоретические основы изучения научной и психолого-педагогической литературы, обобщен педагогический зарубежный и отечественный опыт научного осмысления вопроса подготовки учителей начальных классов в системе последиplomного образования к реализации диалоговых форм обучения, проанализирован категориальный аппарат исследования.

Разработаны и апробированы организационно-педагогические условия развития готовности учителей в системе последиplomного образования к реализации диалоговых форм обучения: 1) формирование мотивации учителей начальных классов в системе последиplomного образования к реализации диалоговых форм обучения; 2) обогащение содержания последиplomного педагогического образования диалоговыми формами обучения; 3) осуществление научно-методического сопровождения реализации диалоговых форм обучения.

Эти условия внедрены в процесс последиplomного педагогического образования, экспериментально подтверждена эффективность их введения.

В процессе курсового периода внедрены авторские профессиональные спецкурсы: «Организация образовательного пространства Новой украинской начальной школы», «Современные технологии обучения в Новой украинской начальной школе», «Создание благоприятной образовательной среды Новой украинской начальной школы», «Внедрение организационных форм обучения в образовательный процесс начальной школы», «Диалоговые технологии как средство развития творческого потенциала компетентного учителя», утренние встречи, журналистский квест «Плюсы-минусы веб-квеста как диалоговой формы обучения».

В межкурсовом периоде проведены мастер-классы «Эффективная образовательная среда», «Развитие сквозных умений в системе дистанционного образования», научно-методические семинары и вебинары по проблемам «Современный урок в начальной школе», «Развитие сквозных умений в системе дистанционного образования», стратегии «Джигсоу 1» и «Джигсоу 2», тренинг «Моделирование физической образовательной среды Новой украинской школы»; ротационные модели «Ежедневные 3» и «Ежедневные 5», онлайн-общение, индивидуальные и групповые консультации, четыре заседания областной творческой группы «Реализация организационных форм обучения в начальной школе», подготовлено учебно-методическое обеспечение.

Разработана и научно обоснована структурно-функциональная модель подготовки учителей начальных классов в системе последиplomного образования к реализации диалоговых форм обучения. Модель охватывает четыре блока: целевой (цели и задания подготовки); методологический (научные подходы – системный, акмеологический, андрагогический, инновационный, компетентностный, контекстный, деятельностный, рефлексивный, принципы – общенаучные, андрагогические, специальные); содержательно-технологический (мотивационный,

когнитивный, операционный, рефлексивный компоненты), периоды подготовки (курсовой, межкурсовой, самообразовательная деятельность), формы, методы, средства обучения и организационно-педагогические условия; результативно-рефлексивный (результат подготовки, критерии, показатели, уровни).

Определены основные требования к содержанию компонентов показателей и уровней развития готовности учителей начальных классов в системе последиplomного образования к реализации диалоговых форм обучения. Экспериментально проверена эффективность предложенных организационно-педагогических условий, которые обеспечивают успешность подготовки учителей начальных классов в системе последиplomного образования к реализации диалоговых форм обучения.

Ключевые слова: подготовка учителей, диалоговые формы обучения, подготовка учителей начальных классов, готовность учителей к реализации диалоговых форм обучения, структурно-функциональная модель, последиplomное педагогическое образование, организационно-педагогические условия.

SUMMARY

Hurkova T. P. Preparation of primary school teachers in the system of postgraduate education for the implementation of dialogic forms of education. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of vocational education. – Zaporozhye National University, Zaporozhye, 2021.

The dissertation is a theoretical and experimental study of the issue of preparation of primary school teachers in the system of postgraduate education for the implementation of dialogic forms of education. The dissertation reveals and characterizes the content and essence of the structure of readiness for this activity. Organizational and pedagogical conditions have been determined and introduced into the process of postgraduate education.

The structural-functional model of preparation of primary school teachers in the system of postgraduate education for realization of dialogue forms of training is substantiated and constructed. Specified: approaches, principles, forms, methods; indicators and levels of readiness of teachers for this activity in a specific context are determined. The content and scientific and methodological support of the teacher training process have been improved. The results of the analysis of the experimental data testified to the effectiveness of the author's model.

Key words: teacher training, dialogic forms of teaching, preparation of primary school teachers, readiness of teachers to implement dialogic forms of teaching, structural-functional model, postgraduate pedagogical education, organizational and pedagogical conditions.

ГУРКОВА ТЕТЯНА ПАВЛІВНА

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДІАЛОГОВИХ ФОРМ НАВЧАННЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 17.08.2021.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Гарнітура Times.

Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № 2-2021/22АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008